

SCHMIDT ANIKÓ

*A kataszteri ankét**

Miután 1879-ben az állandó pénzügyi bizottság az éves költségvetési jelentéshez mellékelte beszámolójában komoly kritikákkal illetve a kataszteri felmérések előrehaladását, lassúnak, túladministrálnak és költségesnek jellemezve azt, a kormányzatban felmerült az igény a problémák szakértőkkel való megvitatására és a megoldási javaslatok kidolgozására.¹ Ugyancsak kívánatosnak tűnt, hogy az előző ciklusban elfogadott 1875:VII. törvénycikk módosítási lehetőségeiről tárgyaljanak, a jelentés alapján ugyanis egyértelműen kiderült: a törvény gyakorlati alkalmazása során számos kifogás merült fel a szövegezéssel kapcsolatban. Szapáry Gyula pénzügyminiszter 1879. március 9-én bejelentette a képviselőházban, hogy az ország különböző vidékeiről összehívja a földbirtokosokat, és szakértői tanácskozásokon (ankét) fogják megvitatni a kataszteri felmérésekkel kapcsolatos problémákat.²

A földadó-szabályozás tárgyában összehívott ankét alakuló ülését 1879. október 26-án tartották Budapesten. A megnyitón a pénzügyminiszter is megjelent és köszöntötte az egybegyűlteket. Szapáry beszédében hangsúlyozta, hogy a „helyes arányos” földadó előkészítő munkálatainak nemcsak a törvényi előírásoknak, de a tényleges viszonyoknak is meg kell felelniük. Az ankétra a hatékony ügymenet érdekében meghívást kaptak az országos bizottsági tagok, akiket a nemesség

bizalma helyezte a posztjukra, és akik már hosszú ideje tanulmányozták a felmérések ügyét, valamint az ezzel kapcsolatos visszahívásokat. A szakértekezlet tagjai között képviseltette magát a földadó-szabályozás ügyében leginkább érintett réteg, a földbirtokosok is, akiket az ország különböző vidékeiről hívtak be. A kormányérdekekre a Pénzügyminisztérium emberei ügyeltek. A kataszteri ankéton részt vevők névsorára a szakértekezlet 1880. május 29-i zárülésének jegyzőkönyvéből következtethetünk. Ekkor az alábbi tagok jelentek meg: Szapáry Gyula mint elnök, Sennyey Pál, Majthényi László, Kemény János, Festetics Andor, Bánhidya Béla, Inkey Nándor, Kusevich Szvetozár, Keszlerffy János, Vizsolyi Gusztáv, Stoll Károly³, Bittó Béni, Rudnyánszky Ferenc, Elekes György, Gyorgyevits Adolf, Kállay Kornél, Véssey Mihály, Almási Jelenik István, Radányi Mátyás, Schwáb Károly, Biró Lajos, Mihajlovits Károly, Beniczky Gyula, Andaházy Pál és Szokolai Gyula. Meghívott tagok: André Lajos miniszteri tanácsos, Fejér Miklós osztálytanácsos, Csizik Károly, Podmaniczky Ármin, Bethlen József, Szilley Lajos és Fényes László kataszteri igazgatók, Szontagh Albert, Kovách Béla, Tessedik Imre, Jurenák Aurél, Ferdinándy Bertalan, Mórítz Vince, Duka Marcel, Szabó Adolf központi kataszteri felügyelők és Buttykay Emil királyi katasz-

* A kutatásokat 2013–2015-ben az OTKA K 105 886 projekt támogatásával végeztem.

- 1 Jelentés a földadó szabályozásáról szóló 1875:VII. tc. végrehajtásának haladásáról, jelenlegi állásáról és eddigi eredményéről. Az állandó pénzügyi bizottság jelentése a pénzügyminiszter 1879. évi költségvetéséről. *Az 1878. évi október hó 17-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai (= KI)*, 112. szám, V:141–143. Szapáry Gyula felszólására vonatkozóan I. 80. országos ülés (1879. március 7.). *Az 1878. évi október 19-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója (= KN)*, IV:35–38.
- 2 A korábbi országgyűlési ciklusok idején a kataszteri kérdéseket illető eseményeket I. eddigi cikkeimben a *Catastrum* előző évfolyamaiban. A kataszteri ankét üléseivel párhuzamosan zajló 1878–1881. évi országgyűlés ismertetését ugyancsak megírtam: A kataszter a logikát a feje tetejére állította. Az 1878–1881. évi országgyűlés tanulságai. *Catastrum*, 3. (2016) 1:13–25. (= SCHMIDT, 2016).
- 3 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), K 255 Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Elnöki iratok (= K 255), 1880 – 2. tétel – 8549/1880. 1–2. (206. cs.)

teri titkár mint jegyző.³ Közülük szajoli Fejér Miklós (1837–1909) az ankét tárgyalásai során lépett előrébb a karrierjében: kataszteri központi felügyelőként hívták meg a szakértekezletre, és még az ülések idején került a Pénzügyminisztériumhoz osztálytanácsosi pozícióba, ahol rábízták a kataszteri ügyek előterjesztését és koordinálását.⁴

A tárgyalások során az ankét – a pénzügyminiszter javaslatának megfelelően – az ország vidékei szerint négy részre oszlott, és első ülésüket mindannyian a megnyitót követő napon (október 27.) tartották. A budapesti, debreceni, temesvári és szegedi kataszteri kerületből alakult osztály gróf Károlyi Sándort választotta elnökül, és első tanácskozásuk időpontját fél 11-re tűzte ki. A kassai, besztercebányai és pozsonyi kataszteri kerületekből szervezett osztály elnöke Sennyey Pál lett, és első ülését

délután 5-kor tartották. A szombathelyi, pécsi, eszéki, zágrábi és határőrvidéki kataszteri kerületek osztályán Vizsolyi Gusztáv elnökölt, és reggel 10-kor kezdték meg a munkát, csakúgy, mint a szatmári, kolozsvári és szebeni kataszteri kerületekből alakult osztály Kemény János vezetésével.⁵

Az ankét megnyitó ülésén – az elnöki posztot betöltő Szapáry Gyula mellett – beszédet mondott még Sennyey Pál, Rudnyánszky Ferenc, Majtényi László és Zichy Nándor is.⁶

A hatékonyabb ügymenet érdekében felállították a 12-es, azaz 12 tagból álló albizottságot, amelybe minden osztály 3-3 küldöttet delegált. Az albizottság így az alábbi összetételben ülésezett: Károlyi Sándor, Keszlerffy János, Rudnyánszky Ferenc, Vizsolyi Gusztáv, Mihálovits Károly, Inkey Nándor, Sennyey Pál, Majtényi László, Bittó Béni, báró Kemény

■ Sennyey Pál (1824–1888) báró, a főrendiház elnöke, a kataszteri ankét egyik osztályvezetője, a 12-es albizottság tagja⁷

■ Zichy Nándor (1829–1911) gróf, országgyűlési képviselő

4 Két államtitkár. *Vasárnapi Újság*, 36. (1889) 23:369–370. 1879-ben kataszteri központi felügyelő volt, l. *Magyarország tiszti cím- és névtára*. Bp., 1879. 84.

5 Nemhivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= BK), 13. (1879) 249:8548.

6 Nemhivatalos rész. BK, 13. (1879) 249:8547–8548.

7 A közölt képek forrása: Kemény Jánosról a dka.oszk.hu, Sennyey Párról, Zichy Nándorról, Károlyi Sándorról, Vizsolyi Gusztávrról és Fenyvessy Adolfrról a wikipédia képeit közöljük. Az 1875:VII. törvénycikk 1880. évi módosítási javaslatának digitális felvételét ezúton köszönöm Czikkelyné Nagy Erikának.

■ Kemény János (1825–1903) báró, a kolozsi kerület képviselője, házelnök, a kataszteri ankét egyik osztályvezetője, a 12-es albizottság tagja

■ Vizsolyi Gusztáv (1822–1889) a kataszteri ankét egyik osztályvezetője, a 12-es albizottság tagja

János, Elekes György és Stoll Károly.⁸ A tagok feladata volt, hogy a tanácskozásokon képviseljék a saját osztályuk álláspontját, illetve az

■ Károlyi Sándor (1831–1906) gróf, a kataszteri ankét egyik osztályvezetője, a 12-es albizottság tagja

esetenként ellentétes véleményeket összhangba hozzák. Megállapodásuk eredményét aztán egy szövegező bizottság hivatalos formába öntötte. A tárgyalásokon Szapáry Gyula elnökölt, elhúzódó súlyos betegsége miatt azonban ezt a feladatot egy időre át kellett adnia Márffy Ágoston miniszteri tanácsosnak. A váltás miatt akadozó ügymenet a tanácskozások elhúzódásához vezetett, kivált, mivel a 12-es albizottság esetenként a Pénzügyminisztériumtól eltérő véleményt fogalmazott meg. Az albizottság és a minisztérium javaslatait aztán újfent megtárgyalták az ankét szakértekezleti ülésén, ahol a felmerülő vitás kérdésekkel kapcsolatban kialakították a többségi álláspontot.⁹

Az ankét elé terjesztett, vitaindítónak szánt előadói emlékiratnak ugyan sem a teljes szövegét, sem pedig készítőjét nem ismerjük, de tartalmát tekintve minden bizonnyal részben vagy egészen megegyezhetett a fentebb már említett állandó pénzügyi bizottság éves költ-

8 MNL OL, K 255. 1880 – 2. tétel – 492/1880. Az irat az albizottság számos üléséből egyet örökít meg, eszerint a 12 tagot 1880. február 9. 13 órára hívták értekezletre a pénzügyminiszteri palotába.

9 GYÖRGY ENDRE: A földadósabályozás kérdéséhez. *A Hon*, 18. (1880) 153:1. (június 17.) A cikket *A Hon* három napon keresztül folytatásokban közölte, így részleteit olvashatjuk a 154. és 156. számban is.

■ Fenyvessy Adolf (1837–1920) újságíró

ségvetési jelentéséhez mellékelt beszámolójával.¹⁰ A szakértekezletek fő témája a hatályban lévő 1875:VII. törvénycikkely hibái, illetve ezek módosítási lehetőségei voltak. Különösen nagy hangsúlyt kapott a 19. §, amely kimondta, hogy a becslésnél – a fa kivételével – az 1867–1872-ig terjedő hat év középárainak átlagát kell venni, 20% levonásával, míg a fa áránál az 1855–1874-ig terjedő 20 évnyi időszak középárainak az átlagát tekintik számítási alapnak, levonás nélkül.¹¹ Az országgyűlési ciklus alatt a legtöbb panasz ezt a paragrafust érte, ugyanis a meghatározott időszak magas árai túlzottan magas tiszta jövedelmet eredményeztek, amely nem felelt meg a tényleges viszonyoknak. Az országgyűlésen számos vármegye és város támogatta azt a javaslatot, hogy a becslésnél inkább az 1872–1877. év átlagát vegyék alapul, ám Szapáry Gyula inkább azt szeretne volna el-

érni, hogy az igen sok munkával elkészült tiszta jövedelmi számításokat ne kezdjék előlről egy új periódusra kiszámolva, hanem a törvényben meghatározott és a valós viszonyok közötti különbséget százalékban határozzák meg és eszerint csökkentsék a mértékét.¹² Az ankét magát az eljárást helyeselte, ugyanakkor, miután a szakértekezlet működése nagy figyelmet kapott a napi sajtóban, a korabeli szakfolyóiratokban olvashatunk ellenvéleményeket is. Ezek közül különösen fi gyelemreméltó Fenyvessy Adolf érvelése, amely az ankét azon megállapításán alapul, miszerint a becslőbiztosok a nyers termés szinte minden tényezőjét túl magasra, a művelési költségeket pedig túl alacsonyra számolták. Véleménye szerint, ha ezeket a tényezőket a valóságnak megfelelően kiigazítják, máris alacsonyabbak lesznek a tiszta jövedelmi tételek. Ugyanakkor az így kapott értékek továbbra is az 1867–1872. év tiszta jövedelmeit mutatnák, amelynek adóalapul vételét a jövőre nézve nem javasolta. Ehelyett legcélszerűbbnek a porosz törvény alkalmazását látta, miszerint válasszanak ki egy időszakot (például a legutóbbi három évet), és az ekkor érvényes haszonbérletek és vételárak tájékozási pontként szolgáljanak a földadó bizottság számára, akik így objektív alapon tudnák megállapítani a tiszta jövedelmi fokozatokat.¹³

Az ankét tárgyalásai azonban nem Fenyvessy javaslatainak nyomán haladtak. A pénzügyminiszter a központi kataszteri közegek által felvett tiszta jövedelmeket (ti. az első becslést) arányosította és leszállította, majd a kapott eredményt bemutatta a szakértekezletnek. Az ankét az eképpen megállapított összeget is túl magasnak találta, ezért Szapáry egy olyan indítványt terjesztett be, miszerint a földadó összegét maximálisan 29 millióban határozzák meg (kontingentálják), és ebből a rögzített alapból számítsák ki az adó

10 Erre utalnak az emlékirat napi sajtóban közölt részletei, I. FENYVESSY ADOLF: A földadó új szabályozása. *Nemzetgazdasági Szemle*, 3. (1879) IV:573–574. (= FENYVESSY, 1879.)

11 A 19. § így folytatódik: „Oly terményeknél, melyek eladás végett vásárra vagy valamely gyárhoz vitetnek, az illető piaci vagy gyári, más terményeknél a helybeli, mégpedig a bornál a szüreti árak vételnek alapul; ha az eladás hordóval együtt történik, a hordó ára levonandó”. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

12 A földadó szabályozás tárgyában összehívott szakértekezlet elé terjesztendő kérdések. *BK*, 13. (1879) 249:8548 a)

13 FENYVESSY, 1879. 590–591.

egy százalékát. Az indítványt az ankét elfogadta, és az később beépült az általuk kidolgozott törvényjavaslatba.¹⁴ A közvélemény azonban a 29 millió forintban – Horvát-Szlavónországot is beleszámítva 40 millióban – meghatározott földadót egyértelműen adóemelésnek tekintette, amely ellen a *Pesti Napló* 1881. március 3-án megjelent cikke is felszólalt: „[az] 1880. tavaszán tartott általános kataszteri gyűlésen megállapított az addig végzett munka alapján az az előleges osztálykivonatok adataihoz képest, hogy Magyarországon, az erdélyi részeken és Horvát-Szlavónországban a tiszta jövedelem, mely a kiigazítás szerint 131,6 millióval van eddig fölveve, 168 millióval kell, hogy az új kataszterben szerepeljen. Pedig a kiigazítás óta a termőföld a szorosabb értelmű Magyarországon 224 489 holddal kevesebb lett, bizonyára az árvizek pusztításai folytán, és Horvát-Szlavónországban is azóta lejjebb szállott a termelő terület nagysága. S amíg a kiigazítás szerint Magyarországon 3 frt 10 kr és Horvát-Szalavónországban 2 frt 77 kr volt a holdankinti átlagos tiszta jövedelem: az új becslés szerint ez átlag 4 frt 20, illetőleg 3 frt 42 kr-ra emelkedett. [...] És vajon azt hiszi-e a pénzügyminiszter, hogy a mestersegesen így felcsigázott tiszta jövedelem fejében könnyebb lélekkel fogják majd megszavazni a 40 millió földadót?”¹⁵ A pénzügyminiszter és az ankét egyetértésben kidolgozott javaslatát azonban az országgyűlés is elfogadta.

A szakértekezleti tárgyalásokon előkerült a felszólalások kérdése is. Miután a kiigazítási munkák során azt tapasztalták, hogy a birtokosok az előzetes felszólalást általában elmulasztották, noha annak határidejét minden esetben közhírré tették, és panaszukat csak az új adó kivetése után tették meg, felmerült a rendszer átalakításának szükségessége. Az 1875:VII. törvénycikk ugyanis úgy rendelkezett, hogy aki nem élt az előzetes felszólalással, annak további sérelme már nem orvosolható. Az ankét által kidolgozott módosítási indítvány erre is megoldást kínált: az egyéni felszólalásokat már

nem az adókivetés előtt, hanem azt követően tette lehetővé és a felszólalások gyors tárgyalására is ígéretet tett.¹⁶

Ugyancsak javaslatok születtek az 1875:VII. törvénycikk 40–51. §-ainak módosítására, amely egyrészt nem szabályozta kellő szabotossággal az eljárás menetét, másrészt túl hosszúvá nyújtotta a bizottsági tárgyalásokat. Az említett paragrafusok értelmében a becslők sorozási munkálataikat a járási bizottság elé terjesztették, amely ezeket megvizsgálva a kerületi bizottsághoz küldte tovább, onnan a felmérési munkálatok a pénzügyminiszterhez, végül pedig az országos földadó bizottság elé kerültek. A folyamat végén a több lépcsőben ellenőrzött számításokkal véglegesen megállapították a tiszta jövedelmi fokozatokat és a földek osztályba sorozását. Ezt követte a letisztázott sorozási munkálatok visszaküldése a községbe, ahol közszemlére tették azokat, és a birtokosok bizonyos esetekben felszólalással élhettek.

A szabályozással kapcsolatban komoly vita volt. A 12-es albizottság a tiszta jövedelmi fokozatokkal kapcsolatban azt javasolta, hogy a munkálatokat járási, kerületi és országos földadó bizottságok előzetesen tárgyalják, és csak azután indítsák meg az osztálybasorozást, ezzel szemben a kormány álláspontja az volt, hogy a tárgyalást a sorozás befejezése után tartásuk meg. Az ankéton megoszlottak a vélemények a 12-es albizottság és a kormány javaslata között. Az albizottság érveit hangoztató Sennyey Pál még a szakértekezlet 1880. május 29-i záróülésén is hangsúlyozta, hogy „a tisztajövedelmi fokozatokat ma is magasaknak tartja és a fokozatok előleges letárgyalása és megállapításának mellőzése folytán előállandó következményekérti felelősséget az ez ügyben határozathozatalra hivatott pénzügyminiszterre hárítja”. A kormánnyal egyetértő Almási Jenik István ezzel szemben úgy vélte, hogy „az osztálybasorozás folytattassék és csak azután terjesztessék az egész munkálat a bizottságok

14 SCHMIDT, 2016. 7–10.

15 Horvát-Szlavónországban külön vetették volna ki a 11 milliót meg nem haladható összeget. Minderről bővebben l.: A földadó-javaslatok I. *Pesti Napló*, 32. (1981) 61:1–2.

16 A földadó szabályozás tárgyában összehívott szakértekezlet elé terjesztendő kérdések. *BK*, 13. (1879) 249:8548 a)

elébe, mert úgy azok, mint a birtokosok, csak akkor látják, hol a hiba, amidőn a munkálatok végeredményét ismerik”.¹⁷ A sorozással kapcsolatos szabályozásnak azért is volt jelentősége, mert a pénzügyminiszternek készített jelentés szerint 1880 nyarán már az ország területének 1/3-át osztályba sorozták, a hátralévő 2/3 rész munkálatainak befejezését pedig – hasonló teljesítménnyel számolva – 1882 júniusára ígérték. A 12-es albizottság javaslatát végül nem fogadták el, mert a többség a Pénzügyminisztérium nézetét osztotta, miszerint egy ilyen eljárás legalább két évet és további 4 millió forint többletköltséget igényelt volna. Ehelyett azt az indítványt támogatták, hogy a becslési munkálatokat a kataszteri közegek és a választott becslők segítségével alaposan felülvizsgálják, és ami a tényleges viszonyoknak nem felel meg, módosítják.¹⁸ Eszerint tehát az országos földadó bizottság utólagos korrekciót hajthattott végre: ha a becsléseket túl magasnak találta, jogában állt az ország tiszta jövedelmi fokozatait a tényleges állapotnak és viszonyoknak megfelelően, egyenlő arányban leszállítani. A tiszta jövedelmi fokozatok végső meghatározása után a pénzügyminiszter megállapította a kivetési százalékot és ennek alapján elrendelte az adókivetést.

A Honban György Endre ugyan egyetértett a Pénzügyminisztérium indítványával, ám a javaslattal kapcsolatban számos ellenérvet is olvashatunk: Fenyvessy Adolf például úgy vélte a *Nemzetgazdasági Szemlében* megjelent szakcikkében, hogy „már a törvényesség szempontjából sem helyeselhető az, hogy a törvényhozás előbb részletesen megszabja a tiszta jövedelem tényezőit és hogy azután egy végrehajtó orgánum az így kihozott tiszta jövedelmet saját belátása szerint megváltoztathassa. Továbbá [...] a föld tiszta jövedelmének ezen mondva csinált leszállítása a

háztulajdonosok és a kereset meg töke után adózók előtt a földbirtokosokat úgy fogja feltüntetni, mint akik adókedvezésben részesültek.” Később Eötvös Károly is hasonlóképpen érvelt a tervet ellen az országgyűlésen.¹⁹

Alaposan megvizsgálták a törvénycikk 18. §-át is, amely azokról a földterületekről rendelkezett, amelyeknek a művelhető állapotban tartása folyamatosan pluszköltséget jelent, például az áradások miatt gátakat kell építeni vagy csatornákat lefektetni a víz elvezetésére, esetleg árkokat, töltéseket, véderőműveket kell emelni. A törvény szabályozása szerint ezeket a kiadásokat a tulajdonosok beszámíthatták a rendes gazdasági költségekbe.²⁰ A rendelkezést azonban nem lehetett végrehajtani a rendezetlen viszonyokkal rendelkező, gyakran több község határait is kiterjedő, több tulajdonossal rendelkező területeken anélkül, hogy az egyes birtokosokat ne érték volna kisebb-nagyobb sérelmek. Ezért Szapáry azt javasolta, hogy a 18. § említett rendelkezését a társulatokra nézve mellőzzék, és a mentesített földeket is adóztassák meg, az adókedvezményt pedig utólag fizessék ki a társulatoknak készpénzben. Emellett felmerült az a javaslat is, hogy a Tisza-völgyet sújtó csapásokra tekintettel erre a területre vonatkozóan hosszabbítsák meg a 15 éves adómentességet.

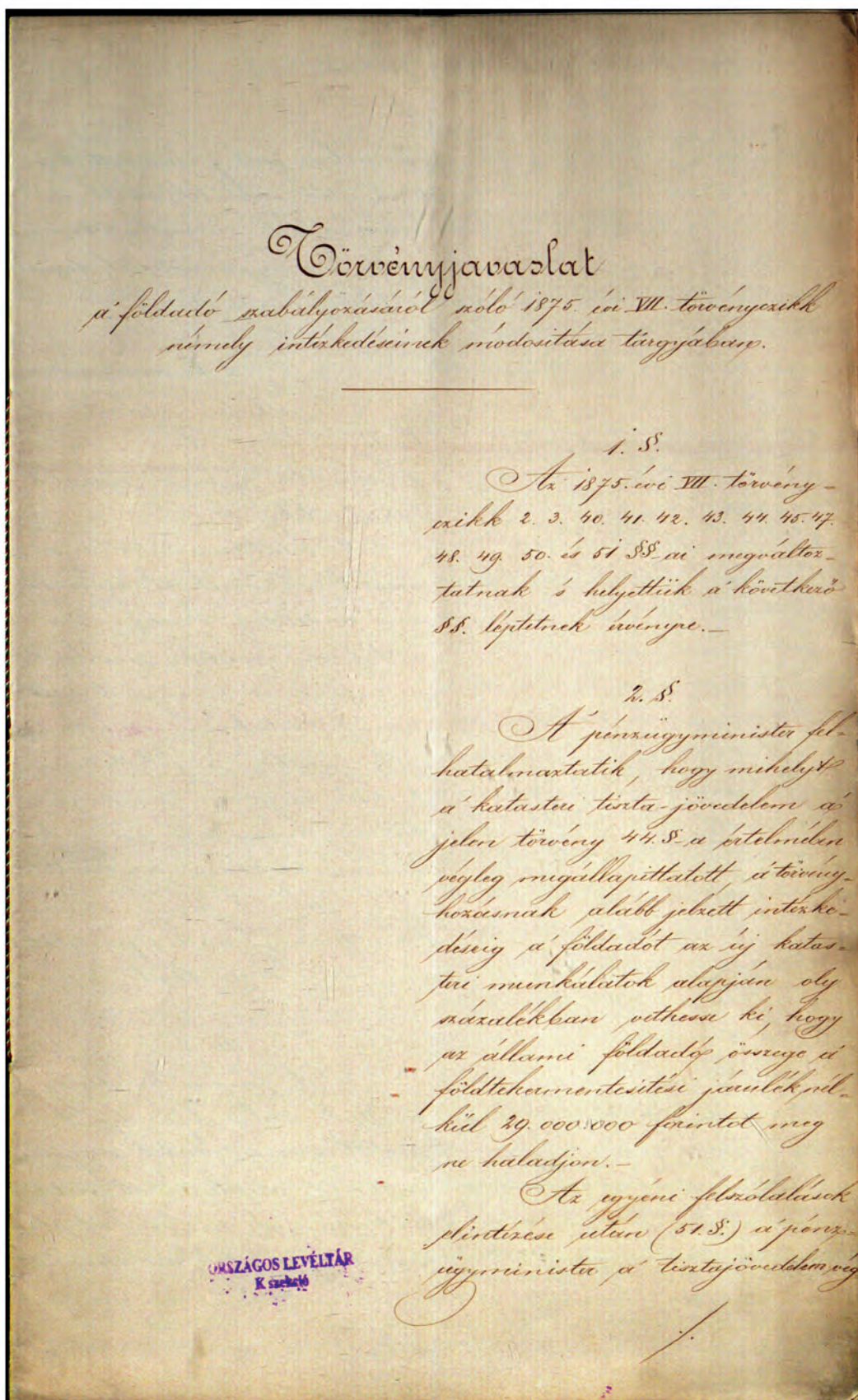
A tervet nyilvánosságra kerülésével ezúttal is hamar megfogalmazódtak az első ellenvélemények. A *Vasúti és Közlekedési Közlönyben* 1879 októberében megjelent cikk kifogásolta a kedvezményeket – különösen a 15 évre vonatkozó adómentességet –, amelyet túlzónak és indokolatlannak tartott. Az itt megfogalmazott vélemény szerint a gátfenntartási költségek nem annyira művelési kiadások, hanem inkább befektetésnek tekinthetők, amelyek által a földbirtok jövedelme és értéke nagymér-

17 MNL OL, K 255 1880 – 2. tétel – 8549/1880 P. M. 16. 22–23.

18 MNL OL K 255 1880 – 2. tétel – 8549/1880 P. M. 2–3.

19 FENYVESSY, 1879. 590. Eötvös Károly felszólalása: 380. országos ülés (1881. április 2.). *KN*, XVIII:209-221. Az elfogadott törvénymódosítás szövege: 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

20 „Oly földterületeknél, melyeknek jelen termőképességben tartása folytonos különös költségeket igényel, minők a vízöntés és elhomokosodás elleni gátak, a vizek levezetésére vagy öntözésre szolgáló csatornák, csövek és készülékek, vízmosságok, zuhatagok és hószakadások elleni védművek, a határvédek és a telek vagy a telek egy részének mivelhető állapotban tartására szükséges töltések, árkok, vagy alagcsövezés stb. fenntartására szükséges költségek a rendes gazdasági költségekbe számítandók.” 1875:VII. tc. 18. §. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

■ Az 1875:VII. törvények ankét által javasolt módosítása 1880 nyarán (MNL OL, K 255 1880 – 2. tétel – 8549/1880 P. M.)

tékben emelkedik. Ugyanakkor mindezt az ilyen jellegű befektetéseket sehol sem vette figyelembe az 1875:VII. törvénycikk, ezért a tanulmány nem tartotta szerencsésnek, hogy éppen a vízszabályozási társulatoknak adják meg ezt a lehetőséget. Ugyancsak kifogásolta magát az eljárást, miszerint a vízszabályozási társulatok egész területén beszédtek volna a földadót, tekintet nélkül az ártérre, majd a vízszabályozó társulat és a kataszteri igazgatóság közötti elszámolás eredményeül az ártéri holdak száma utáni összeget visszaadták volna a társulatnak. A javaslattal kapcsolatos legfőbb problémát a cikk abban látta, hogy az ártéri telekkönyv, a kataszteri telekkönyv és a hitel telekkönyv egymástól eltérő adatokat közöl ugyanarról a földterületről, így lehetetlen magát a rendelkezést igazságosan végrehajtani. A visszas helyzetet eképpen jellemezte: „*ha egy parcella ártérnek van bejegyezve a kataszternél, részesül az adókedvezményben, s ha ugyanaz a parcella nincs ártérnek bejegyezve a társulatnál, nem fizet ártérköltséget, vagyis nem érzi azt a terhet, amiért enyhítőül adja neki a törvény az adókedvezményt. [...] E zavaros rendszernek [...] további megerősítését képezi a javaslat, úgy, ahogy mi értesülünk arról. Mert így az egyes érdek igazságos érvényesülése – ami azelőtt legalább elméletileg nem volt lehetetlen – el van zárva a leszámolás által, melyet rektifikálni felette bajos két helyütt, mindenestre kétszerte bajosabb, mint egy helyütt. És előre láthatólag e zavar fenntartása és az egyenes úttól való borzalom azt fogja csak eredményezni, hogy az államkincstár elesik egy rakás jövedelemtől, de nem azok javára, akiknek érdekét akarja megvédeni a törvény szelleme*”.²¹ A kritikák hatására az ankét a tervezet kidol-

gozásánál igyekezett figyelembe venni minden felmerülő lehetőséget. A módosítási javaslat szerint azoknál a társulatoknál, amelyeknél az ártér fejlesztése már befejeződött, a ráfordított különleges gazdasági költségeket százalékos arányban levonták a kataszteri tiszta jövedelemből, és csupán a fennmaradó összeg után kellett adózniuk. Az ártéri fejlesztéseket még meg nem valósító társulatoknál – ahol az ártéri területek elkülönítése sem volt egyszerű dolog – a különleges gazdasági költségekre tekintet nélkül megadóztatták az egész területet, ám kiállításba helyezték az adókedvezmény utólagos, készpénzben történő megtérítését. Magánfelek esetében a nagy költséggel mentesített területek – akkor is, ha azok valamely társulat mentesített területébe estek – különleges gazdasági költségét a becslőknek a rendes gazdálkodási költségekkel együtt a kataszteri tiszta jövedelem megállapításakor számításba kellett venniük. A tervezet az országgyűlésen kisebb vitát követően átment, sőt a képviselők a szakértekezlet azon javaslatát is elfogadták, miszerint az ármentesített területek 15 éves adómentesége meghosszabbítható, ha tulajdonosa nagy költséggel tette azt termővé.²²

Az ankét tárgyalásainak eredményeként 1880 nyarán már kész volt az 1875:VII. törvénycikk első módosítási javaslata, 1881 tavaszára pedig a szakértekezlet mindkét módosító indítványát megalkotta és benyújtotta az országgyűlésnek.²³ A gondos előkészítő munkák miatt a szakértekezlet által megvitatott tervezeteket még az 1878–1881. évi országgyűlési ciklus alatt sikerült mindkét házban elfogadtatni. Uralkodói szentesítésük után a két módosítás mint az 1881:XL. és az 1881:XLII. törvénycikk lépett hatályba.

21 Vízszabályozási társulataink és a kataszter. *Vasúti és Közlekedési Közlöny*, 10. (1879) 67:439.

22 381. országos ülés (1881. április 4.). *KN*, XVIII:247–250. A 18. § módosításairól l.: 1881:XLII. tc. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

23 SCHMIDT, 2016. 4., 7. A módosítási javaslat teljes szövegét l. 808. szám. Törvényjavaslat a földadó szabályozásáról szóló 1875. évi VII tc. némely intézkedéseinek módosítása tárgyában. *KI*, XX:53–59. és Törvényjavaslat az 1875:VII. törvénycikk ármentesített területekre vonatkozó rendelkezéseinek megváltoztatásáról. *KI*, XXIV. 307–311.